

«Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

10. Оніщенко О. В., Козіна П. Ю. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник. Повітряне та космічне право*. 2015. № 3. С. 102–108.

11. Скалецька С. С. Правовий статус сурогатної матері у зарубіжних країнах. *Національний університет «Києво-Могилянська академія». Наукові записки*. Київ, 2000. Т. 18: Спец. вип., ч. 1. С. 190–191.

Трюхан Оксана Анатоліївна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОГЛЯД АКТУАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Конституція України визначає, що кожному гарантується право на звернення до суду і судовий захист (ст. 55, ст.124) [1].

На жаль, протягом останніх років прослідковується тенденція до значного збільшення кількості осіб з інвалідністю. Вирішення проблеми захисту прав осіб з інвалідністю як однієї з найвразливіших верств населення на сьогоднішній день є доволі актуальним в Україні як на науковому, так і на практичному рівні.

Громадянин має право в судовому порядку оскаржити висновок МСЕК про визнання чи невизнання його особою з інвалідністю. Слід зазначити, що масовими є випадки, коли права осіб з інвалідністю, які справді потребують соціального захисту з боку держави, обмежуються і порушуються, про що свідчать численні скарги, публікації у ЗМІ про корупцію і зловживання у МСЕК. На жаль, практично в кожній особі з інвалідністю в Україні слово «МСЕК» сьогодні неодмінно асоціюється і моральним приниженням» [2]. Слід констатувати той факт, що значна кількість людей, маючи вагомі проблеми зі здоров'ям, проблематично набувають офіційного статусу особи з інвалідністю, про що свідчить судова практика [3].

Доцільно звернути увагу, що на практиці заявники скаржаться, що висновки МСЕК не відповідають фактичному стану їх здоров'я. Особливо ці питання актуальні для громадян, яким групу інвалідності встановлено на певний термін, по завершенні якого вони мають проходити переогляди МСЕК. Так, у жовтні 2018 року позивач звернувся до суду з указаним позовом, в якому просив визнати протиправним рішення обласної МСЕК про відмову у визнанні інвалідом та зобов'язати відповідача визнати його інвалідом II групи. Ухвалою Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 31.10.2018 р. у відкритті провадження у справі відмовлено на підставі п. 1 ст.186 ЦПК України, оскільки справа не підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства [4].

Цікавим є той факт, що колегія суддів Сьомого апеляційного адміністративного суду частково задовольнила апеляційну скаргу громадянина, зокрема у частині скасування оскаржуваного рішення обласної МСЕК №2 щодо відмови у визнанні інвалідом III групи [5]. Іншим прикладом судової практики констатується, що визначення міри втрати здоров'я вимагає наявності медичної освіти та спеціальних знань [6]. Отже, аналізуючи судову практику, можна дійти висновку, що найчастішими відмовами МСЕК для призначення групи інвалідності є такі: недообстеження, недостатність обґрунтування хвороби; відсутність деяких (уточнювальних) лікарських записів, у зв'язку з чим неможливо визначити ступінь інвалідності; недостатність діагнозів чи симптомів тощо [7].

Доцільно звернути увагу на те, що реабілітація осіб з інвалідністю є одним із пріоритетів сучасної соціальної політики. Особлива увага до осіб з інвалідністю та їх соціального захисту зумовлена тим, що в зв'язку з економічною нестабільністю останніх років їх кількість у нашій країні значно зросла. Судова практика свідчить, що досить часто особи з інвалідністю звертаються з позовом до суду про визнання неправомірними дії щодо відмови в коригуванні індивідуальної програми реабілітації, зобов'язання внести коригування в протезуванні в індивідуальну програму реабілітації [8].

Аналізуючи окремі судові справи з зазначеної проблематики, доречно наголосити, що судова практика стає на захист прав громадян, якщо не виконується індивідуальна програма реабілітації (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/11598069>) [9]. У цій справі громадянка домоглася не лише видачі їй індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю, а й її виконання, причому в судовому порядку. Вважаємо, що це яскравий приклад того, як треба боротися за свої права.

Як показує судова практика, вдається також відновити порушене право особи з інвалідністю на соціальну допомогу. Слід констатувати той факт, що чинне законодавство містить чимало актів, які гарантують соціальний захист учасників бойових дій. Варто зазначити, що перелік пільг, що гарантується учасникам бойових дій, передбачений Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 року (ст. 12). Однак інколи учасникам бойових доводиться звертатися до суду, аби відстояти своє право на соціальний захист. Аналізуючи судову практику у справі щодо нарахування та виплати щорічної разової грошової допомоги, зазначимо, що позивач перебуває на обліку як особа з інвалідністю II групи внаслідок війни і має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни. Отже, має право на отримання щорічної одноразової грошової допомоги у розмірі восьми мінімальних пенсій за віком. Так, з метою отримання такої допомоги позивач звернувся до Центру по нарахуванню та здійсненню соціальних виплат Департаменту соціального захисту населення Черкаської обласної державної адміністрації. Однак отримав грошову допомогу не в повному обсязі (3640 грн, а необхідно було виплатити 13 104 грн). Судова практика свідчить про порушення прав та суперечить позиції Конституційного Суду України, зазначеній в рішенні від 27 лютого 2020 року №3 – р/2020. Позитивним моментом є той факт, що Черкаським окружним адміністративним судом адміністративний позов було задоволено в повному обсязі. Визнано протиправною бездіяльність Центру по нарахуванню та здійсненню соціальних виплат Департаменту соціального захисту населення Черкаської обласної державної адміністра-

ції щодо не нарахування позивачу щорічної разової грошової допомоги за 2020 рік у розмірі восьми мінімальних пенсій за віком та зобов'язано нарахувати та виплатити позивачу недоплачену грошову допомогу [10].

Проблемам захисту трудових прав осіб з інвалідністю в Україні приділяють значну увагу. У першу чергу, задля з'ясування оптимальних шляхів реформування трудового законодавства щодо захисту працівників, які піддаються дискримінації за ознакою інвалідності з боку роботодавців, варто розглянути причини її виникнення. На думку вчених кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», у сфері захисту осіб з інвалідністю слід виділити наступні причини та умови спору: 1) недостатня обізнаність осіб з інвалідністю зі своїми правами та обов'язками; 2) небажання роботодавців мати у своєму штаті осіб з інвалідністю, що пов'язано з емоційними та психологічними бар'єрами у суспільстві; 3) низький рівень правової культури осіб з інвалідністю неюридичних спеціальностей як суб'єктів соціального захисту, який не дозволяє їм правильно розуміти нормативно-правові акти, що регламентують відповідні відносини; 4) недоліки законодавчої техніки: недосконалість мови викладення правових норм, що призводить до змішування понять; іноді протиріччя можуть бути не лише в різних актах, але й нормах одного і того ж нормативного акту тощо [11].

Вартий уваги той факт, що одним із основних заходів вирішення проблем із працевлаштуванням осіб з інвалідністю в Україні є встановлення квот для прийняття на роботу осіб з інвалідністю. Так, відповідно до ч.3 ст.18 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 року, підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю [12].

Зазначимо, що у системі квотування є один істотний недолік – держава фактично усувається від вирішення проблеми працевлаштування осіб з інвалідністю, перекладаючи її

розв'язання на плечі роботодавців. Слід звернути увагу, що деяким роботодавцям виконати норматив працевлаштування осіб з інвалідністю досить складно. Законодавством передбачено, що обов'язок щодо створення робочих місць для осіб з інвалідністю не супроводжується його обов'язком підбирати і працевлаштовувати таких осіб на створені робочі місця. Такий обов'язок покладається на органи працевлаштування, перелічені в ч. 1 ст. 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Зазначеним законом передбачено, що підприємство не несе відповідальності за невиконання нормативу працевлаштування осіб з інвалідністю, якщо воно розробило необхідні заходи щодо створення для них робочих місць. Відповідне положення міститься у Постанові КАС ВС від 11.08. 2021 року у справі №260/557/19 [13].

Верховний Суд, розглянувши в касаційному порядку адміністративну справу за позовом Житомирського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів до ТОВ «Декор-Кераміка» про стягнення адміністративно-господарських санкцій та пені у розмірі 18 278,05 грн у зв'язку з відсутністю в штаті відповідача необхідної кількості працевлаштованих осіб з інвалідністю (1 штатної одиниці), зазначив, що підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю. Водночас пошук підходящої роботи для осіб з інвалідністю здійснює Державна служба зайнятості (ст.18 Закону України №875-XII). [14]. Також цікава позиція викладена й у Постанові Верховного Суду від 09.06.2021 року, справа №920/447/20, яка передбачає, що підприємства зобов'язані створювати робочі місця для осіб з інвалідністю, але вони не зобов'язані займатись пошуком таких осіб для працевлаштування [15].

Слід наголосити на тому, що чинний механізм працевлаштування осіб з інвалідністю недосконалий. На нашу думку, для того щоб система квотування запрацювала, держава має розділити з роботодавцем економічні ризики щодо такого працевлаштування (фінансувати додаткові заходи з органі-

зації праці особи з урахуванням її індивідуальних функціональних можливостей, обумовлених інвалідністю, надавати основне і додаткове обладнання, технічне обладнання за лізингом тощо). Вважаємо, що одним із перспективних напрямів забезпечення зайнятості цієї категорії населення у сучасних умовах є розвиток самостійної зайнятості.

Зазначимо також, що способом захисту порушених прав у сфері соціального захисту є звернення до Європейського суду з прав людини, куди можна оскаржити невиконання державою положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, низка статей якої містить положення, які поширюються і на соціальний захист осіб з інвалідністю (ст. 14, ст. 13, ст. 6).

Можна дійти висновку, що хоч судова практика за такими категоріями справ неоднозначна, часто позитивні рішення залишаються невиконаними, а інколи доводиться чекати досить тривалий час здійснення правосуддя. Тож доцільно наголосити на тому, що підвищення соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні є очевидною. Сподіваємось, що держава сприятиме підвищенню соціальної адаптації осіб з інвалідністю, що дозволить особам з інвалідністю брати активну участь у суспільному житті.

Джерела:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (дата звернення: 07.12.2021 р.).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення соціальної захищеності інвалідів в Україні : проект Закону України від 13.06.2016 р. № 4803. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/> (дата звернення (07.12.2021 р.).
3. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду у справі №120/4010/19-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень* URL:<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87318719>
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26.06.2019 р. у справі №201/11696/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82997480>
5. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду у справі № 120/4010/19-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень* URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90396477>

6. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду у справі №120/4010/19-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень* URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87318719>

7. Рішення Донецького окружного адміністративного суду у справі №200/600/19-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/81082005/>

8. Рішення Донецького окружного адміністративного суду у справі №200/8252/19-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/84919488/>

9. Багній Мар'яна, Коваль Оксана, Яцків Тетяна. Стан медико-соціальної експертизи в Україні та шляхи покращення її реалізації: громадський аналіз та рекомендації. URL: <https://www.irf.ua/files/ukr/programs/health/ph-2014-1-24.pdf>

10. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду у справі №580/2114/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96971279>

11. Краснов Є.В., Чанишев Р.І., Трюхан О.А., Пожарова О.В., Наньєва М.І. Науково-практичні проблеми захисту прав у сфері соціального забезпечення : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2018. 131 с.

12. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. №875-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 21. Ст. 252.

13. Постанова КАС ВС від 11.08.2021 р. у справі №260/557/19. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/98921373?utm_source=biz.liga

14. Постанова Верховного Суду від 26.06. 2018 р. у справі №806/1368/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74992116>

15. Постанова Верховного суду від 09.06.2021 р. у справі №920/447/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/>

Федоренко Олексій Дмитрович,

Чута Діана Сергіївна

*здобувачі вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного університету*

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Захист прав жінок є однією з важливих проблем суспільства на сьогоднішній день. Завдяки їх боротьбі за свої права,